

ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЯ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИТЕ ОНЛАЙН МЕДИИ

Катерина Войнова

СУ „Св. Климент Охридски“

THE ISTANBUL CONVENTION THROUGH THE LENS OF BULGARIAN ONLINE MEDIA

Katerina Voynova

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Abstract: The paper will outline a topic that has been in the focus of attention of the Bulgarian online media for quite a long time, namely, the issues related to the ratification of the Istanbul convention. Of particular interest is the process of how the news unfolded – how it became a leading topic for months on. Relevant publications in several Bulgarian sites will be followed and discussed in order to provide a representative picture of the language used by the media thereby.

Keywords: Istanbul convention, online media, language, manipulation, news

Неслучайно наричат медиите „четвъртата власт“. Освен да информират, медиите имат способността да въздействат, като изграждат образи и представи в съзнанието на хората. Това се случва както посредством информацията, която предоставят на своята аудитория, така и чрез това, което премълчават.

Сред най-актуалните въпроси, свързани с медиите, е този за това не само какво ни съобщават, но също така – как го съобщават. Често една неутрална новина се представя по сензационен начин. Това се случва чрез употреба на експресивно натоварена лексика, нетипична употреба на главни букви, въпросителни и възклицателни изречения и др. Арсеналът на журналистите за атрактивно изграждане на текстовете е изключително богат, те сякаш ни разказват някаква приказка.

Една от най-коментираните теми, която месеци наред се разпространяваше в българските медиите, беше въпросът за ратифицирането на Истанбулската конвенция (Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени). От непозната тема Конвенцията за броени дни доби изключително широка популярност благодарение на десетките публикации в медиите. На това как един документ бе превърнат в сензационна новина и около него се създадоха какви ли не митове и легенди, ще бъде обърнато внимание в следващите редове.

Настоящият доклад ще проследи публикациите, свързани с Истанбулската конвенция, в някои от най-популярните български информационни сайтове. Примерите са от медии, които нямат печатно или телевизионно съответствие. По този начин ще може да се проследи как темата се е развила в онлайн пространството. Именно особеностите на интернет средата благоприятстват бързото разпространение на информация, което играе важна роля при отразяването на един обществен дебат. Целта е да се анализира езикът, който използват журналистите в говоренето за Конвенцията.

Интерес представлява един от феномените, свързани с отразяването на Конвенцията, а именно повсеместното разпространение на две понятия, които и до днес намират широка употреба в разговорната реч на българите – *джендър* и *трети пол*. Специално внимание трябва да бъде обърнато на факта, че още в самото начало на публичния дебат около ратифицирането на Истанбулската конвенция бе изместен фокусът от темата на конвенцията. Вместо да се говори за насилието над жени и мерките, които трябва да бъдат взети, медиите и политиките започнаха да заливат обществеността със спорове за това има ли трети пол, какво точно е *джендър* и трябва ли да допуснем еднополови бракове. Въпроси, които не присъстват в текста на Истанбулската конвенция. С висока честота са материалите, които използват в заглавията си понятието *трети пол*: „SOS! Кабинетът приема конвенция за признаване на „третия пол“, зрее огромен скандал с патриотите!“ (epicenter.bg, 02.01.2018 г.). Заглавието започва със старото наименование на международния морзов сигнал за бедствие (SOS!), което навява асоциация, че решението на кабинета може да доведе до бедствие. Следва погрешно определяне на темата на Конвенцията (*конвенция за признаване на „третия пол“*), което може да се окаже пагубно за разбирането на събитията. Изказано е авторово предположение, че дебатите ще доведат до *огромен скандал*. В онлайн медиите не липсват и хумористични алюзии: „*Третият пол: Изгубени в превода*“ (blitz.bg, 06.01.2018 г.). Тук препратката е към филма „Изгубени в превода“, като хуморът произтича от факта, че значението на понятието *gender* и неговият превод на български език доведе до множество спорове и дебати.

Покрай дебатите за Конвенцията думата *джендър* започна да се шири навред в най-разнообразна употреба, в подходящ или не контекст. Наблюдава се десемантизация на термина. В българския тълковен речник на В. Радева е посочено следното определение за думата *джендър*: „без мн., Специфични за всеки пол характеристики, от които се определят взаимоотношенията и социалното положение на мъжете и жените“ (Радева/Radeva 2012: 131). Въпреки че вероятно повечето журналисти са запознати със значението на думата, те все пак си позволяват да я употребяват в друг смисъл. Типичен пример са следващите заглавия, които ще бъдат анализирани. В тях журналистите си служат с агресивна, често дори брутална лексика: „*РАЗБИХА ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЯ: Джендър утопията трябва да бъде спряна, в България не може да има гей бракове!*“ (pik.bg, 08.02.2018 г.). Заглавието започва с хипербола (РАЗБИХА

ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЯ), която е изписана с главни букви. Така построено, заглавието създава впечатлението, че еднополовите бракове са предмет на Конвенцията, което е невярно твърдение.

Любопитно от езикова гледна точка е следващото заглавие, което е публикувано в рубриката *Анализи и коментари* на сайта blitz.bg: „С джгендъризма нахлува налудничавото“ (blitz.bg, 23.01.2018 г.). Това е добър пример колко бързо и до каква степен е еволюирало понятието *джгендър* – започват да се създават *оказионализми* (*джгендъризъм*). За способността на журналистите да прибегват до нови словообразователни решения с цел по-атрактивно изложение свидетелства и следващият пример: „Джгендъриада: Съдът в Петрич разреши на мъж да стане жена“ (bnews.bg, 29.03.2018 г.). Тук интерес представлява новообразуваната дума *джгендъриада*. Въпреки че новината не засяга Конвенцията, тя е обвързана с нея чрез поставеното надзаглавие: „Истанбулска конвенция?“.

Сред най-често срещаните новини, свързани с Истанбулската конвенция, са тези, които представят позицията на различни политически фигури или партии по темата. Първите материали са от месец декември 2017 г., но пикът на публикации е през месец януари 2018 г., като темата продължава да се дискутира и няколко месеца по-късно. Една от най-тиражираните версии е тази, според която ЕС или международни лобита оказват натиск върху България да ратифицира конвенцията: „СКАНДАЛ! ВМРО аламира: Международни лобита натискат България да узаконим „третия пол“ (pik.bg, 27.12.2017 г.). Заглавието започва с хипербола (СКАНДАЛ!), изписана с главни букви. Използвана е разговорна лексика (*натискат*), като вече започва да се прокарва идеята, че Конвенцията засяга темата за третия пол. По сходен начин са съобщили новината два месеца по-късно и журналистите от друг сайт: „ЕК и ЕП натискат за ратифициране на Истанбулската конвенция“ (frognews.bg, 13.03.2018 г.). И в двата анализирани примера е използван в преносен смисъл един и същи глагол (*натискам*). Това ясно показва, че журналистите си служат с определена лексика, когато отразяват дебата около Конвенцията.

Тъй като Обединените патриоти са сред най-върлите опоненти на идеята за ратифициране на Конвенцията, логично статиите, които отразяват тяхната позиция, са образно представени от медиите: „ГОРЕЩА ТЕМА! Страстите не стихват! Партията на Каракачанов размаха пръст на Конституционния съд за Истанбулската конвенция“ (pik.bg, 13.02.2018 г.). При този пример в началото е подчертана актуалността на новината (ГОРЕЩА ТЕМА!). Следва употреба на метонимия и фразеологизъм (*партията размаха пръст*).

Отношението на Росен Плевнелиев към актуалната тема също е представено по интересен начин: „ИЗВЪНРЕДНО В ПИК! Плевнелиев изтреця – скастри Румен Радев за Истанбулската конвенция, трябвало да я приемем“ (pik.bg, 30.01.2018 г.). Тук е подчертана актуалността на новината (ИЗВЪНРЕДНО В ПИК!). Следва употреба на

жаргонна лексика (*изтреция*; *скастри*). За да подчертае неодобрението си към действията на Плевнелиев, авторът на статията е използвал преизказна форма (*трябвало*). Ден по-късно същата онлайн медия публикува отново материал, свързан с позицията на Плевнелиев: „СКАНДАЛ! Плевнелиев *брани като майка орлица* *Истанбулската конвенция! Гаджето на Деси Банова си играе със страховете на българите*“ (pik.bg, 31.01.2018 г.). Впечатление прави хиперболатата в началото (*СКАНДАЛ!*). Следва сравнение (*брани като майка орлица*), което има подигравателен оттенък. За да подчертае пренебрежението си към Росен Плевнелиев, авторът представя бившия президент като „гаджето на синоптичката Деси Банова“.

Позицията на БСП по темата е изразена по следния начин: „БСП *скочи* срещу *Истанбулската конвенция*“ (pik.bg, 03.01.2018 г.). Тук впечатление прави преносната употреба на глагола (*скочи*). Месец по-късно този сайт използва същата лексика, за да отрази позицията на Корнелия Нинова: „ПОЛИТИЧЕСКИ РУНД! Корнелия Нинова *скочи* на Цветанов за *истанбулската конвенция*, обвини го в лъжа“ (pik.bg, 31.01.2018 г.). Обичаен похват за представяне на несъгласията между политиките са спортните метафори – в случая сравнението е с част от боксов мач (*политически рунд*).

Обективността не винаги е налице при отразяването на новини. Често журналистите си позволяват да употребяват гръмки епитети: „Правосъдният министър обясни какво се случва със *скандалната* *Истанбулска конвенция*“ (blitz.bg, 26.01.2018 г.). В това заглавие е изразено отношението на журналиста чрез поставяне на епитет (*скандалната Истанбулска конвенция*). Това квалифициране на Конвенцията се среща и в редица други заглавия: „*Скандалната* *Истанбулска конвенция отива в Конституционния съд*“ (blitz.bg, 31.01.2018 г.). И ако действително скандалите около ратифицирането на Конвенцията са факт, то определянето на един правен документ като скандален говори за открито заявена позиция.

Медиите представят и позицията на други държави по въпроса: „ПЪРВО В ПИК! *От последните минути: Словакия би шута на Истанбулската конвенция*“ (pik.bg, 22.02.2018 г.). Тук актуалността е подчертана на две места (*ПЪРВО В ПИК!*; *От последните минути*). Заглавието продължава с разговорна лексика (*би шута*). Ирония се открива в следващото заглавие: „*Конвенцията и в Хърватия, и те тълкуват... джандъра*“ (dnes.bg, 22.03.2018 г.). Авторът на новината е посочил като тема на документа широко разпространеното понятие *джандър*, и то след многоточие, което носи подигравателен оттенък.

През месец март 2018 г. се гласува в парламента ратифицирането на Конвенцията. Публикациите, свързани с темата, са изключително разнообразни. Решението на парламента е представено по следния начин: „НАЙ-ПОСЛЕ! *Изтегляме Истанбулската конвенция*“ (pik.bg, 06.03.2018 г.). Тук ясно личи позицията на автора още в първото изречение, изписано с главни букви (*НАЙ-ПОСЛЕ!*). По сходен начин авторовата позиция прозира и в друго заглавие: „БЪЛГАРИЯ СИ ОТДЪХНА! *Правителството изх-*

върли съмнителната Истанбулска конвенция!“ (bradva.bg, 06.03.2018 г.). Тук журналистът е представил своята гледна точка като общовалидна (*БЪЛГАРИЯ СИ ОТДЪХНА!*), като мнението му е изразено и в следващото изречение (*съмнителната Истанбулска конвенция*). Негативното отношение се допълва от използвания глагол (*изхвърли*).

Окончателното решение относно ратифицирането на Конвенцията се взема няколко месеца по-късно, на 27.07.2018 г., от Конституционния съд. Някои медии представят дебатите около Конвенцията като *драма*, а решението на КС като *съдбовно*: „*Край на драмата! Конституционният съд: Истанбулската конвенция не отговаря на конституцията*“ (bradva.bg, 27.07.2018 г.); „*Конституционният съд взе съдбовно за цяла България решение за Истанбулската конвенция!*“ (blitz.bg, 27.07.2018 г.).

Накрая бих искала да обърна специално внимание и на графичното представяне на темата. Тъй като информационните сайтове освен писмени, са и визуални медии, тук ще бъдат представени някои от изображенията, които се радват на най-голяма популярност. Част от публикациите са придружени от изображения, които пресъздават графично третия пол. По този начин журналистите, неволно или не, изкривяват обществения дебат, като представят едно изображение, което не е свързано с темата на Конвенцията. От една страна, медиите, които изразяват открито негативно отношение към Конвенцията в своите материали, повтарят чрез изображението заложеното в текста послание. От друга страна, сайтовете, които отразяват неутрално публичния дебат около Конвенцията, макар и неволно, повтарят чрез подобни изображения една по същество грешна посока на интерпретация на текста на един правен документ.

Дебатът около ратифицирането на Истанбулската конвенция безспорно бе сред най-широко отразените теми в българското онлайн пространство. След направения анализ може да се обобщи, че онлайн медиите представят с експресивно натоварена лексика новините и коментарите, свързани с Истанбулската конвенция. В голяма част от материалите преобладава негативно отношение към темата. Откритото заявяване на авторова позиция от страна на журналистите в новини, свързани с Конвенцията, е характерно за популярните сайтове. Медиите, които могат да бъдат квалифицирани като сериозни, най-често се разграничават от широко разпространените понятия *джендър* и *трети пол*, като ги поставят в кавички. Оформя се своеобразен речник с най-често употребяваната лексика (*би шута*; *скочи*; *изтреця*; *скастри*; *посече*). Използват се множество епитети с негативна конотация, които целят да привлекат вниманието на потребителите, но в същото време създават определени нагласи у доверчивите читатели към Истанбулската конвенция. Ако човек не е чел Конвенцията, може да остане с погрешно впечатление за темата и съдържанието на този така широко дискутиран документ. Конвенцията редовно е определяна като *скандална* и *съмнителна*. Сред явленията, които заслужават да бъдат отличени, е създаването на *оказионализми* (*джендъ-*

ризъм; джендъри; джендъриада), като при всички разгледани примери е налице негативна конотация.

Цитирана литература

Радева 2012: Радева, В. *Български тълковен речник*. София: Изток–Запад. (Radeva, V. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofia: Iztok–Zapad.)

Катерина Войнова
София 1504
Бул. „Цар Освободител“ 15
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Катедра по български език
ksmile@abv.bg

Katerina Voynova
Sofia 1504
15 Tzar Osvoboditel Blvd.
Sofia University St. Kliment Ohridski
Department of Bulgarian Language
ksmile@abv.bg